

ББК 63.3я72
74.226.3
Г46

Рецензенти:
учитель історії, вчитель-методист
Подобєд А. О.
учитель історії, вчитель-методист
Лебедєва Ю. Г.

Гісем О.Г., Мартинюк О.О.

Г-?? Всесвітня історія. 8 клас. Плани-конспекти уроків. — Тернопіль:
Навчальна книга – Богдан, 2008. — 384 с.
ISBN 978-966-888-888-8

Посібник складено згідно з чинною навчальною програмою для 12-річної школи до курсу “Всесвітня історія”, який викладається у 8 класі. Видання містить орієнтовне календарно-тематичне планування і розробки уроків, зокрема узагальнення та тематичне оцінювання навчальних досягнень учнів.

Для вчителів історії, студентів історичних факультетів, викладачів.

ББК 81.2Укр-2

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина даного видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-888-888-8

© Гісем О.В., Мартинюк О.О., 2008
© Навчальна книга — Богдан,
макет, художнє оформлення, 2008

Вступне слово

Пропоноване видання створене з метою надати методичну і практичну допомогу вчителям, які викладають курс історії середніх віків. Розробки уроків складено згідно з чинної навчальної програми «Всесвітня історія. 8 клас».

Розробки уроків містять змістовний систематизований матеріал, зразки наочності (схеми і таблиці), дидактичні ігри, різнорівневі матеріали для проведення поточного і тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів.

Програма курсу історії середніх віків передбачає засвоєння значного за обсягом матеріалу за досить обмежену кількість часу. Це обумовлює необхідність вирішення вчителем складного завдання: який матеріал необхідно розглянути на уроці обов'язково, який – оглядово, а що доручити учням опрацювати самостійно. Автори надають свої пропозиції щодо вирішення цієї проблеми.

Основною змістовою одиницею посібника обрано урок. У його межах наведений матеріал поділено на окремі модулі, які вчитель може використовувати варіативно, залежно від конкретної ситуації і власних педагогічних уподобань. Саме це обумовлює наявність у розробках таких змістових елементів, як «Додаткова інформація», «Цікаво знати», «Зверніть увагу!» тощо.

Необхідність використання графічної наочності в навчальному процесі визнавалася завжди. Проте, на жаль, сьогодні вчитель має її досить мало і часто змушений готувати самостійно. Автори спробували допомогти вчителю у цьому. До кожного уроку вони пропонують значну кількість схем і таблиць. Використовувати їх у повному обсязі не завжди доцільно. Наведені схеми і таблиці є прикладами систематизації матеріалу. Учитель вибере з них ті, які вважає необхідними, або розробить власні.

Чимало уваги автори приділили роботі з писемними та візуальними джерелами. Їх використання сприятиме розвитку мислення учнів, формуватиме уявлення про «обличчя» епохи, яку вони вивчають. Проте, організовуючи роботу з джерелами на уроці, необхідно пам'ятати про їхню самоцінність і про можливості уникати їх застосування лише як ілюстрації до тексту.

Змістові модулі «Додаткова інформація» містять матеріал, який використовується вчителем за потребою як для поглиблення знань учнів про певні події та явища, так і для кращої інформованості самого викладача. Змістові модулі «Зверніть увагу!» містять інформацію, яка є важливою для кращого засвоєння матеріалу і до якої вчителеві варто привернути увагу учнів.

У посібнику наведено чимало дидактичних ігор. Не підлягає сумніву, що гри належить помітна роль у процесі навчання, вона збільшує його ефективність, активізує увагу учнів тощо. На уроці історії дидактична гра – це цікава для її учасників навчальна діяльність в умовних ситуаціях, спрямована на формування знань, умінь та навичок. Проте гра, як і будь-яка форма навчання, не може вважатися універсальною і єдиною. До використання гри на уроці

потрібно ставитися зважено, чітко уявляти її мету. Гра може тривати цілий урок, або бути одним з його взаємопов'язаних елементів. Перетворювати урок у безперервний ланцюжок ігор не варто. На думку авторів, це суттєво послаблює його навчальне навантаження, перетворює гру на елементарну розвагу.

Домашнє завдання до уроків автори наводять у мінімальному варіанті, що повинен конкретизуватися вчителем (завдання за контурною картою, робочим зошитом, повідомлення, виконання письмового завдання тощо). Автори вважали за доцільне навести в домашніх завданнях поряд з параграфами основного підручника за чинною програмою параграфи інших підручників і посібників. Завдяки цьому вчитель і учні матимуть можливість познайомитися з альтернативним висвітленням однотипного матеріалу.

Тематичне оцінювання навчальних досягнень учнів як засіб визначення їхніх компетенцій за результатами опрацювання певного матеріалу є обов'язковим. Автори пропонують різнорівневі запитання і завдання для його проведення. Проте конкретна форма проведення уроків тематичного оцінювання може бути, звичайно, визначена лише самим учителем, відповідно до того, що і як було викладено під час розгляду теми.

Для того щоб допомогти учням краще орієнтуватися і засвоювати навчальний матеріал, автори пропонують учителеві активно використовувати класну дошку. Зокрема, доцільно дотримуватися певної постійної системи в записах. Буде корисним, якщо впродовж уроку перед учнями будуть знаходитися записані на дошці тема, план уроку, основні поняття і дати, домашнє завдання. Відповідно до цих складових розроблені конспекти окремих уроків.

Автори висловлюють надію, що пропонований посібник стане у нагоді як вчителю-початківцю, так і досвідченому фахівцеві, спонукаючи його до творчої активності. Автори намагалися зробити посібник зручним і корисним у повсякденній роботі вчителя. Вони будуть вдячні всім, хто висловить зауваження і пропозиції щодо його вдосконалення.

**Орієнтовне тематичне планування уроків
з всесвітньої історії у 8 класі
(35 години)**

1.	Вступ.	
Тема 1. Великі географічні відкриття: зустріч цивілізацій.		
2.	Відкриття європейців	
3.	Завоювання Нового Світу	
Тема 2. Людина ранньої нової доби		
4.	Матеріальний світ і суспільство	
5.	Повсякденне життя Західної Європи	
Тема 3. Реформація і контрреформація.		
6.	Реформація	
7.	Поширення Реформації. Контрреформація	
Тема 4. Західноєвропейські держави в XVI – першій половині XVII ст.		
8.	Франція	
9.	Іспанія	
10.	Нідерланди	
11.	Англія	
12.	Міжнародні відносини	
13.	Узагальнюючий урок	
14.	Тематичне оцінювання	
Тема 5. Культура Західної Європи XVI – першої половини XVII ст.		
15.	Мистецтво Високого Відродження в Італії. Північне Відродження	
16.	Освіта і наука. Література і театр. Мистецтво бароко	
Тема 6. Польська держава і Московське царство.		
17.	Річ Посполита	
18.	Московська держава	
19.	Урок узагальнення	
20.	Тематичне оцінювання	
Тема 7. Криза старого порядку. Початок модернізації.		
21.	Англійська революція	
22.	Промисловий переворот в Англії	
23.	Франція	
Тема 8. Доба Просвітництва.		
24.	Просвітництво	

25.	Культура	
26.	Австрія і Пруссія	
27.	Росія. Петро І. Палацові перевороти	
28.	Росія. Епоха Катерини II	
29.	Англійські колонії у Північній Америці	
30.	Створення США	
31.	Узагальнюючий урок	
32.	Тематичне оцінювання	
Тема 9. Східний світ.		
33.	Османська імперія	
34.	Китай. Індія	
35.	Тематичне оцінювання	

Урок №1

Тема. Вступ до історії Нового часу.

Мета: дати учням початкове уявлення про ранній Новий і Новий час як періоди всесвітньої історії і навчальний предмет; ознайомити з основними історичними джерелами цих періодів; сприяти появі в учнів зацікавленості до предмету.

Тип уроку: вступний.

Обладнання: підручник, настінна карта, атлас, ілюстративний матеріал, комп'ютерна презентація уроку.

Основні поняття і терміни: ранній Новий час, Новий час, Нова історія, історичні джерела.

Основні дати: 1492-1914 рр. – Історія Нового часу.

Хід уроку

I. Організація навчальної діяльності.

Учитель інформує учнів про початок вивчення нового предмету, привертає увагу до загальних питань організації навчальної діяльності.

II. Вивчення нового матеріалу.

1. Нова доба всесвітньої історії.

Розповідь учителя.

Спираючись на наведену схему, учитель розкриває місце історії періодів, що вивчаються у всесвітній історії.

У цьому році ви продовжите вивчати історію людства. У попередніх класах ви познайомилися з історією стародавнього світу та середніх віків.

У 8 класі ви розпочнете вивчення нової історії. Умовно її можна поділити на дві частини. Першу називають Раннім Новим часом (кінець XV – перша половина XVII ст.) Визначальними для цієї доби подіями стали Великі географічні відкриття, Відродження, Реформація і Контрреформація. Друга – познакомить вас з першою частиною Нового часу (друга половина XVII – кінець XVIII ст.), яка пройшла під знаком Просвітництва.

Історія нового часу – період всесвітньої історії між історією середніх віків та історією новітнього часу. Термін «новий час» запровадили у XV ст. італійські мислителі, протиставляючи цим себе попередній добі історії «середніх віків» і стверджуючи, що в історії Європи розпочалася нова доба.

Періодизація всесвітньої історії.

Назва періоду	Хронологічні межі
Історія первісного суспільства	Від появи людини на Землі – III тис. р. до н.е.
Історія Стародавнього світу	III тис. років до н. е. – 476 р.
Історія середніх віків	476 – 1492 рр.
Історія Нового часу	I період: 1492 – 1789 рр.
	II період: 1789 – 1914 рр.
Новітня історія	I період: 1914 – 1939 рр.
	II період: 1939 р. – до сьогодення

Великі географічні відкриття стали поштовхом до далекосяжних зрушень. Тисячі людей із європейських країн вирушили на нові землі в пошуках багатства і слави, нових територій. Так, завдяки Великим географічним відкриттям західноєвропейська цивілізація вийшла за межі Європи, поширивши свій вплив на Америку, Африку та Азію, суттєво змінивши життя народів, що потрапили в межі її дій. Значно змінилося й життя самої Європи.

Суттєві зрушення у світогляді людей започаткувало Відродження. У цей час формувалося усвідомлення того, що людина є найвищою цінністю, має право на всебічний гармонійний розвиток і реалізацію своїх можливостей.

Католицька церква, яка була основою старого європейського суспільства, дедалі більше ставала перепоною на шляху формування нових порядків. Відчутного удару католицькій церкві завдали Великі географічні відкриття, внаслідок яких було поставлено під сумнів істинність поглядів на побудову світу, поширюваних церквою. Людство вперше зрозуміло, що світ не закінчується на березі моря чи океану. За цими океанами є континенти, на яких також живуть люди, і всі вони є представниками єдиної спільноти на планеті. Рух за

переосмислення ролі католицької церкви в суспільстві отримав назву Реформація. Про зміст зрушень, які відбувалися у Європі внаслідок Великих географічних відкриттів, розгортання Відродження і Реформації, ви дізнаєтеся, коли вивчите відповідні теми.)

Таблиця 1

Три явища в європейській історії, які мали визначальне значення для переходу від Середньовіччя до Нового часу

Великі географічні відкриття	В результаті географічних відкриттів, зроблених європейськими мандрівниками наприкінці XV — в середині XVII ст., європейці значно розширили своє бачення світу. За допомогою техніки вони змінили економіку, відкрили нові землі, знайшли новий зміст у відносинах з іншими народами.
Гуманізм	Світогляд, що визнає цінність людини як особистості, пройнятий повагою до її думок і почуттів. В епоху Відродження (кінець XV–XVI ст.) гуманізм — світське вільнодумство, яке заперечувало духовне панування церкви у суспільстві. Гуманізм розвивав ідеї індивідуальної свободи людини, оптимізму і віри у її сили.
Реформація	Суспільний рух у Західній і Центральній Європі першої половини XVI ст., спрямований на докорінну перебудову католицької церкви. Започаткував Реформацію виступ у 1517 р. в Німеччині Мартіна Лютера («95 тез»).

Старе суспільство, що базувалося на традиціях і звичаях, поступово руйнувалося. Дедалі більша кількість представників нової європейської цивілізації почали керуватися здоровим глуздом і власним розумом.

Відбувалися зміни і в державному устрої країн Європи: станову монархію заступала абсолютна. Абсолютизм став тією формою державного устрою, яка більше відповідала інтересам нових соціальних верств. Одночасно в суспільстві визрівало розуміння того, що влада має служити суспільству, захищати інтереси і права кожної особистості. Народи дедалі глибше усвідомлювали свою національну належність. Стало зрозумілим, що створити найкращі умови для розвитку своєї нації можна лише у власній державі.

Основними центрами формування нового суспільства були країни Західної Європи – Італія, Англія, Нідерланди, Франція, Німеччина. Саме тут народжувалися нові ідеали й суспільно-політичні рухи, змінювалися форми державного устрою, складалися ринкові відносини та з'являлися нові соціальні верстви. Руйнувалися старі традиційні суспільства, засновані на натуральному аграрно-ремісничому господарстві.

Ідеї Просвітництва, які виникли в другій половині XVII ст. в Англії символізували початок нового періоду європейської історії. Він став добою тріумфу

розуму і думки людини. У цей час набули поширення погляди, спрямовані проти абсолютизму, проголошувалася необхідність забезпечення державою кожній людині свободи віросповідання, рівних громадянських і політичних свобод.

Розвиток країн Сходу наприкінці XV – XVIII ст. відбувався інакше, ніж у Європі. Тут зберігалися традиційні аграрно-ремісничі суспільства, тому цивілізації країн Сходу вчені називають традиційними. У ті часи посилювався тиск новоевропейської цивілізації на країни Сходу. Останні, не маючи змоги витримати його, перетворилися на залежні від Заходу країни.

Отже, доба кінця XV—XVIII ст. стала для країн Заходу періодом формування і становлення новоевропейської цивілізації, що динамічно розвивалась, а для країн Сходу — часом уповільнення темпів розвитку, збереження традиційних аграрно-ремісничих цивілізацій.

2. Знайомство з підручником.

Учитель привертає увагу учнів до структури підручника, його поділу на теми і параграфи. Необхідно одразу повідомити учням, як слід коротко занотувати у щоденнику домашні завдання.

Шляхом коментованого читання вчитель розбирає з учнями фрагмент тексту «Як користуватися підручником» і пояснює це на прикладі параграфа. Додільно звернути увагу на роль ілюстрацій у підручнику. Не лише текст, а й малюнки допоможуть учням створити уявлення про життя людей у ті часи.

3. Як працювати з підручником.

Матеріал підручника, який ви тримаєте в руках, поділений на дев'ять тем, кожна з яких містить декілька параграфів, котрі, в свою чергу складаються з окремих пунктів. необхідно звертати увагу на виділені у тексті чорним шрифтом слова і дати. Історія як і будь-яка інша наука, має власну термінологію, котру необхідно розуміти. Працюючи з матеріалом параграфів обов'язково перевіряйте себе, щоб переконатися чи вірно ви запам'ятали персоналії історичних діячів та історичну хронологію.

Краще засвоїти навчальний матеріал допоможуть історичні документи, ілюстрації, карти і схеми. Працюючи з параграфом прочитайте включений до нього документ і дайте відповіді на запитання до нього. Розглядаючи ілюстрації звертайте увагу на підписи, які пояснюють зміст зображеного. Формуванню уявлень як розгорталися у просторі та часі події, з якими ви познайомилися, допоможе історична карта. Зрозуміти особливості подій та зв'язки між ними дозволять схеми.

У кінці кожного параграфа містяться висновки. Після них розташовані запитання і завдання, спрямовані на формування різноманітних вмінь та на-

вичок. Звертайте увагу на умовні позначення, котрі підкажуть вам, що і як необхідно виконувати.

Після декількох тем наведено підсумкові завдання, за якими ви зможете узагальнити вивчений матеріал. Здійснити самоперевірку набутих знань допоможуть тестові завдання, а запам'ятати основні дати – спеціальна «Енциклопедична сторінка».

Перевірте, як ви запам'ятали – за допомогою розташованих тут запитань ви зможете здійснити самоперевірку і переконатися, чи добре запам'ятали матеріал параграфу.

Подумайте і дайте відповідь – завдяки цим запитанням ви зможете осмислити прочитане.

Виконайте завдання – виконання завдань цієї рубрики розвиватиме ваші навчальні вміння (*працювати з історичною картою, складати плани, таблиці, історичні портрети тощо*).

Завдання для допитливих – тут ви знайдете завдання, котрі виконуються за вказівкою вчителя або тими, хто прагне поглибити свої знання, використовуючи додаткову літературу або ресурси Інтернету.

Зверніть увагу на значення умовних позначок, які ви зустрінете на сторінках підручника.

Пригадайте – запитання, розташовані у цій рубриці після назви параграфу допоможуть вам пригадати з вивченого раніше те, що дозволить краще зрозуміти новий матеріал.

Документи розповідають – наведені тут фрагменти історичних джерел вам необхідно прочитати і відповісти на запитання до них.

Цікаві факти – тут ви знайдете чимало історичних цікавинок, пов'язаних зі змістом матеріалу параграфу.

Постать в історії – під такою рубрикою розташована інформація про видатних історичних діячів, що мали важливий вплив на розвиток подій.

Словничок – саме тут пояснюються наведені у тексті нові поняття і терміни.

Висновки – у цій рубриці наприкінці параграфів наведено стислий виклад провідних думок, розкритих у їхньому тексті.

4. Основні джерела з історії середніх віків.

Бесіда на повторення.

1. Як вчені дізнаються про життя людей у минулому?
2. Що таке історичні джерела?
3. Які ви знаєте різновиди історичних джерел?
4. Наведіть приклади речових і писемних історичних джерел.

*Розповідь учителя**.*

За час свого існування людство залишило на землі багато «слідів» своєї діяльності. Історики старанно відшуковують їх, вивчають і намагаються якнайвірогідніше відтворити життя людей у минулому. Як ви вже знаєте, вчені називають ці «сліди» людської життєдіяльності історичними джерелами.

* Можливо також використати будь-які інші ілюстрації або той наочний матеріал до курсу, який має вчитель.

** Розповідь учителя доцільно супроводжувати ілюстраціями різних видів історичних джерел.

Історичні джерела – усе створене в процесі діяльності людини, що дозволяє вивчати минуле людського суспільства і відображає його історичний розвиток. Досліджуючи різноманітні історичні джерела, учені дізнаються про те, яким було життя людей у кожну історичну епоху. Середньовіччя віддалене від наших часів набагато меншим відтинком часу, ніж стародавня історія, тому історичних пам'яток, що розповідають про цей період історії людства, набагато більше. Для вивчення історії Середньовіччя використовують перш за все речові, писемні та етнографічні джерела. Набагато більше про середні віки можуть розповісти писемні джерела.

Далі вчитель розглядає питання за наведеною схемою.

Основні історичні джерела, за якими вивчають історію середніх віків

Історичні джерела

Речові Будівлі, пам'ятки архітектури, знаряддя праці та побуту, зброя, прикраси тощо	Писемні Документи, законодавчі акти, свідчення безпосередніх учасників подій, релігійні тексти тощо	Етнографічні Давні звичаї, житло, одяг, традиції харчування, різноманітні технології, фольклор тощо
--	---	---

Учитель звертає увагу, що відтворити повну картину життя людини та її світ попередньої епохи можна лише шляхом поєднання інформації з різних історичних джерел.

III. Закріплення нових знань.

Бесіда за запитаннями.

1. Яку назву має період всесвітньої історії, що вивчається у 8 класі?
2. На які дві частини він поділяється? Якими є їх хронологічні межі?
3. Назвіть події, які вважаються визначальними для обох частин нової історії.
4. Чи однаково розвивалися країни Європи і Сходу наприкінці XV–XVIII ст.

Творче завдання.

Чи поділяєте ви твердження, що кожен з періодів всесвітньої історії був для людства новим кроком на шляху його поступального розвитку? Поясніть

свою думку, спираючись на матеріал з історії стародавнього світу та історії середніх віків.

IV. Підсумки уроку.

Заключне слово вчителя.

V. Домашнє завдання

1. Опрацюйте вступний текст підручника.

2. Додаткове завдання *(на вибір)*.

1) Знайдіть у довідковій літературі визначення наук, котрі допомагають історикам вивчати минуле: археологія, хронологія, нумізматика, геральдика, сфрагістика, етніміка і топоніміка. Випишіть їх у зошит. Оберіть параграф підручника, на підставі якого покажіть, які допоміжні історичні науки дозволили авторові його написати.

2) Підготувати презентації.

Тема	Елементи презентації
Доколумбова Америка: інки, майя, ацтеки	Намалювати представників населення індіанських народів. Виготовити макети зброї індіанців. Підготувати повідомлення про овочі, фрукти та тварин що потрапили до Європи з відкриття Америки
Культура індіанців	Виготовити (намалювати) макети храмів та споруд індіанців. Підготувати слайд-шоу «Цивілізації інків, ацтеків, майя»
Європейці у пошуках нових земель	Підготувати слайд-шоу «Видатні мандрівники Нового часу». Виготовити (намалювати) макет каравели. Нанести на карту маршрути мандрівок Колумба, Васко да Гама, Магеллана та ін.
Конкістадори	Нанести На карту території колоній Іспанії та Португалії в Латинській Америці та басейні Тихого океану. Провести першу межу територіального розподілу світу. Підготувати презентацію «Конкістадори — завойовники Америки»